

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Тіхонова Наталія Олександрівна

УДК 645.498:637.5

**Економіко-екологічні особливості формування продуктового портфелю
підприємств м'ясопереробної галузі**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Київ 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті харчових технологій
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Мостенська Тетяна Леонідівна,
Національний університет харчових технологій
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту
України, проректор з наукової роботи та
міжнародних зв'язків, завідувач кафедри
менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Шафалюк Олександр Казимирович,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
декан факультету Управління персоналом та
маркетингу

кандидат економічних наук, доцент
Сагайдак Юлія Анатоліївна,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, доцент кафедри екологічного
менеджменту та підприємництва

Захист дисертації відбудеться «29» березня 2013 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.058.01 у Національному університеті харчових технологій Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 68, ауд. А-311.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету харчових технологій Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за адресою: 01601, м. Київ, Володимирська, 68.

Автореферат розісланий «28» лютого 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук, доцент

О. М. Петухова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах зростаючої інтеграції національної економіки України в світову, серед актуальних економічних проблем особливо гострою постає потреба розробки теоретико-методичних положень та рекомендацій щодо ефективного використання економіко-екологічних особливостей при формуванні оптимальної структури продуктового портфелю вітчизняних підприємств, у тому числі і за рахунок врахування сучасних тенденцій у розвитку ринку харчових добавок та ринку органічних продуктів.

Проблеми економічного та екологічного підходів до забезпечення населення якісними харчовими продуктами вітчизняного виробництва, розробки методик дослідження підприємства з врахуванням економіко-екологічної складової розглянуті в наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених: О.Балацького, П.Борщевського, М.Реймерса, А.Чупіса, Л.Мельника, В.Сахаєва, С.Харічкова, В.Степанова, Н.Галечьян, Ю.Гусевої, Ю.Сагайдак, В.Вовк, В.Василенко, Р.Лацко, Е.Олійник, Л.Дейнеко, Е.Шелудько, М.Сичевського, Є.Хлобистова, Л.Зятковської та інших. Питаннями формування продуктових портфелів підприємств займалися: Е.Голубков, Р.Бродлі, А.Шафалюк, Є.Мочерний та інші.

Водночас слід зазначити, що в більшості випадків категорії економічних та екологічних складових розглядаються відірвано одна від одної, а процес моделювання базується переважно на еколого-географічних засадах. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема побудови схеми формування продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі з врахуванням економіко-екологічної складової. Означені проблеми зумовили актуальність та важливість обраної теми, визначили мету, завдання і структуру дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах науково-дослідних тем Національного університету харчових технологій: «Удосконалення системи менеджменту на підприємствах харчової промисловості» (номер державної реєстрації 0108U010781) та «Управління підприємствами в умовах забезпечення продовольчої безпеки (номер державної реєстрації 0112U004638), де особисто автором розроблено еволюційну модель формування структури продуктового портфелю та побудовано алгоритм циклічних перетворень фаз еволюційної моделі формування структури продуктового портфелю та алгоритм оптимізації структури продуктового портфелю із застосуванням кластерного аналізу. Робота виконувалась в рамках міжнародного проекту «PRORES».

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад формування структури продуктового портфелю підприємств та розробка методичних і практичних рекомендацій щодо формування структури продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі із врахуванням економіко-екологічної складової шляхом побудови відповідних моделей та алгоритмів.

Для досягнення поставленої мети були визначені та вирішені такі основні завдання:

- досліджено теоретичні підходи до визначення поняття «продуктовий портфель підприємства» та виявлено ключові фактори впливу на формування структури продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі;
- проведено аналіз та охарактеризовані типи харчових продуктів у відповідності з їх інгредієнтним складом;
- запропоновано класифікацію сучасних типів харчових продуктів, здатну враховувати економіко-екологічну складову у відповідності до інгредієнтного складу продукту та класифікації харчових добавок для м'ясопереробної галузі;
- проаналізовано методичні підходи до проведення кластерного аналізу;
- визначено стан та тенденції розвитку ринку м'яса та м'ясопродуктів України;
- визначено чинники впливу на стан підприємств м'ясної промисловості;
- визначено портфельні кластери та охарактеризовано фактори, які впливають на їх склад;

- обґрунтовано підходи до формування структури продуктового портфелю підприємств;
- адаптовано методикку проведення кластерного аналізу до процедури формування продуктового портфелю підприємств м'ясної промисловості;
- з'ясовано підходи до проведення ідентифікації продуктивних портфелів різних підприємств м'ясопереробної галузі;
- досліджено підходи до проведення кластеризації продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі.

Об'єктом дослідження є процес формування продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі з урахуванням економіко-екологічних особливостей.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методичних і прикладних підходів до формування структури продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у дисертаційній роботі завдань використовувались загальні і специфічні методи наукового дослідження, зокрема: *індуктивний метод та метод групувань* – при зборі, систематизації та обробці інформації для проведення дослідження; *дедуктивний* – у процесі теоретичного осмислення проблеми; *методи аналізу, синтезу та порівняння* – для узагальнення інформації та співставлення показників розвитку галузі та підприємств за період часу, що аналізувався; *абстрактно-логічний* – для теоретичних узагальнень та формування висновків; *економіко-математичного моделювання* – для розробки методики формування продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі; *графічний* – для відображення результатів проведення кореляційно-регресійного та кластерного аналізу, наочної інтерпретації еволюційної моделі формування продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі та побудови алгоритмів; *метод експертних оцінок* – для визначення значущості факторів впливу на стан досліджуваної галузі; *багатомірного групування* – для визначення портфельних кластерів і факторів, які впливають на їх склад; *прогнозування* – для передбачення розвитку ринкових сегментів м'ясопереробної галузі тощо.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти і програмні документи державних органів влади України, наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, офіційні матеріали Державної служби статистики України, фінансова звітність та організаційно-методична документація підприємств м'ясопереробної галузі, періодичні видання за фахом.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

вперше:

- розроблено авторську типізацію сучасних продуктів харчування, яка враховує економіко-екологічну складову у відповідності до класифікаційної характеристики харчових добавок для м'ясопереробної галузі та інгредієнтного складу продукту;

- розроблено еволюційну модель та систему алгоритмізації процесу формування структури продуктового портфелю підприємств з урахуванням циклічних перетворень фаз еволюційного розвитку та оптимізації його структури із застосуванням кластерного аналізу;

удосконалено:

- теоретичний підхід до визначення поняття «продуктовий портфель підприємства» із додаванням ознак, який, на відміну від існуючого, дає змогу враховувати вплив економіко-екологічних факторів;

- процедуру діагностики факторів, які найбільшою мірою впливають на формування структури продуктового портфелю як всієї м'ясопереробної галузі, так і окремих її підприємств, яка, на відміну від існуючої, побудована на якісному та кількісному аналізі досліджуваного явища;

- методичний підхід до моделювання продуктового портфелю, що базується на кластерному аналізі із включенням економіко-екологічної складової, який, на відміну від існуючих, дає можливість адаптувати процедуру проведення кластерного аналізу до процесу формування структури продуктового портфелю;

- методичний підхід до оцінки рівня розвитку підприємств м'ясопереробної галузі на основі багатомірної статистичної кластеризації з урахуванням найбільш важливих факторів;
- методи ідентифікації продуктових портфелів різних підприємств м'ясопереробної галузі, які, на відміну від загальноприйнятих, враховують форми їх дендритів;

дістало подальшого розвитку:

- методика проектування та оптимізації структури продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі шляхом впорядкування процедури проведення кластерного аналізу;
- методичний підхід до побудови тенденцій розвитку ринку ковбасних виробів шляхом визначення напрямів дії найбільш впливових чинників.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання одержаних рекомендацій для формування продуктових портфелів підприємств м'ясопереробної галузі із врахуванням економіко-екологічної складової.

Основні результати дисертаційного дослідження, а саме: методичні підходи щодо формування структури продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі на основі багатомірної статичної кластеризації та можливість проведення ідентифікації продуктових портфелів різних підприємств м'ясопереробної галузі за формою їх дендритів, знайшли використання в практичній діяльності підприємств м'ясопереробної галузі, зокрема: ТОВ «Центрос» (акт № 3/08 від 7.08.2012р.), ТОВ «Продсервіс» (акт № 7 від 8.08.2012р.), ТОВ «Укрпродпереробка» (акт № 15 від 16.08.2012р.)

Теоретичний доробок дисертаційної роботи використовується у навчальному процесі Національного університету харчових технологій при викладанні таких дисциплін: «Стратегічний менеджмент» та «Маркетинг» (акт впровадження від 5.09.2012р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійно виконаного наукового дослідження, результати якого отримані особисто автором і викладені в одноосібних наукових працях. У наукових працях, написаних у співавторстві, автором використані лише особисті наукові розробки. Дисертація є завершеним науковим дослідженням, виконаним відповідно до поставленої мети та завдань.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження доповідались обговорювались на: III Міжнародній науково-практичній конференції (НУХТ, Київ, 15-16 березня 2007р.); Міжнародній науково-практичній конференції (НАУ, Київ, 22-23 жовтня 2009р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції (НУХТ, Київ, 13-14 травня 2010р.); Всеукраїнській конференції з питань безпеки харчування (НТУУ КПІ, Київ, 27-29 березня 2010р.); 76 науково-практичній конференції молодих учених, аспірантів та студентів «Наукові здобутки молоді — вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті» (НУХТ, Київ 12-13 квітня 2010р.); 77 науково-практичній конференції молодих учених, аспірантів та студентів «Наукові здобутки молоді — вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті», (НУХТ, Київ, 11-12 квітня 2011р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції (НУХТ, Київ, 19-21 травня 2011р.); I Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених (КНУ ім. Т. Шевченка, Київ, 7-8 квітня 2011р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції (НУХТ, Київ, 22-23 березня 2012р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки та результати виконаних досліджень опубліковано в 17 наукових працях загальним обсягом 3,48 д.а., з них 6 – у фахових виданнях.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить 198 стор. Матеріали дисертації містять 27 таблиць, 30 рисунків і 24 додатки. Список використаних джерел налічує 189 найменувань на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтована актуальність теми дослідження; сформульовано мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження; охарактеризовано наукові методи, які використовувались в процесі здійснення дослідження; визначено наукову новизну одержаних результатів та їх практичне значення. Вступ також містить відомості про апробацію результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі «**Науково-теоретичні основи економіко-екологічної складової продуктового портфелю**» визначено теоретичні засади економіко-екологічної складової продуктового портфелю підприємства та понять, «органічне виробництво», «органічна продукція», «харчові добавки» та «оздоровче харчування»; узагальнено типізацію продуктів харчування та харчових добавок; запропоновано класифікацію типів сучасних продуктів харчування; виявлені ключові фактори впливу на формування продуктового портфелю; розроблено методичну основу створення моделі продуктового портфелю; обґрунтовано доцільність проведення кластерного аналізу для проектування структури продуктового портфелю.

На основі аналізу існуючих теоретичних підходів до визначення сучасних тенденцій у розвитку ринку харчових добавок, а також ринку органічних продуктів зроблено висновок щодо необхідності розв'язання проблем якості харчових продуктів та розроблення для цього відповідних методик та підходів. Найбільш адекватним з них для вирішення поставлених завдань визнано економіко-екологічний підхід, який може стати сучасною парадигмою, що викличе позитивні зрушення у дослідженні проблем виробництва корисних продуктів харчування та втіленні у життя концепції оздоровчого харчування та органічного виробництва.

За результатами аналізу ринку органічних продуктів України, визначено негативні фактори, що впливають на розвиток органічного виробництва і зроблено висновок щодо необхідності певного адаптивного періоду та відповідних методик (*економічних, технологічних, управлінських тощо*) при переході від існуючих традиційних підходів у виробництві та споживанні харчових продуктів, до органічного харчування.

Важливими факторами, які повинні враховувати підприємства харчової промисловості для забезпечення успішного формування продуктового портфелю, є: сучасні вимоги до харчових продуктів, типізація продуктів та диференціація населення.

Як результат здійсненого узагальнення запропоновано авторський підхід до класифікації харчових продуктів (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація сучасних харчових продуктів за типами

Сучасні продукти харчування					
екологічні			застарілої філософії харч-ня		генетично-модифіковані
оздоровчого харч-ня		функціональні			
органічні	натуральні	лікувальні профілактичні	збагачені		
			для специфічних груп населення	Біо продукти	
				баластні	імітаційні

Представлені в класифікації типи харчових продуктів лише частково визначені вітчизняним законодавством. В роботі запропоновано авторське визначення окремих представлених у класифікації типів сучасних харчових продуктів.

Екопродукція (ЕП)- це продукція, що не містить генетично модифікованих організмів (чи інгредієнтів, що були отримані із їх застосуванням), відповідає екологічному законодавству та при виробництві якої використовується екосировина, екоінгредієнти та екотехнологічний процес.

Продукти оздоровчого харчування – це, на думку автора, продукти що задовольняють потреби організму людини у життєво необхідних нутрієнтах, мають енергетичну цінність, що відповідає енергетичним витратам організму, підвищують працездатність організму та

його адаптацію до навколишнього середовища, хімічний склад яких задовольняє фізіологічні потреби та забезпечує оптимальний фізичний і розумовий розвиток організму.

Натуральні продукти – це продукти, які вживаються у природному стані, або при виробництві яких не використовуються генетично модифіковані організми та синтетичні добавки і сполуки, що імітують природні.

Функціональними називають продукти, які мають спрямований позитивний вплив на здоров'я та самопочуття людини, що перевищує вплив від традиційних продуктів харчування, або знижує ризик виникнення будь-яких захворювань, при цьому ці ознаки декларуються на упаковці.

Лікувально-профілактичні продукти – це також функціональні продукти, але з більш чіткою диференціацією стосовно певних чинників, що діють на організм людини. Вони не лише підвищують захисні сили організму, але й володіють специфічною направленістю дії.

До функціональних також відносяться *збагачені* продукти, до складу яких, на відміну від функціональних, входять вітамінні комплекси, мікроелементи, пробіотичні мікроорганізми (корисні бактерії) і пребіотики (їжа для них), але відсутні БАДи.

Біопродукти – це збагачені продукти, до складу яких додатково внесені деякі види «умовно корисних» мікроорганізмів (пробіотики).

Група збагачених продуктів розрахована на конкретний сегмент споживачів. До таких специфічних груп споживачів можна віднести: дітей, спортсменів, людей похилого віку та ін.

Продукти *застарілої філософії харчування* мають меншу поживну цінність ніж екологічні, але і, як правило, меншу ціну, що приваблює споживачів в супереч здоровому глузду та рекомендаціям спеціалістів.

Баластні – це продукти, поживна цінність яких полягає тільки у відтворенні енергетичних потреб організму, та які не приносять додаткової користі організму людини.

Імітаційні продукти та інші продукти зі спеціальними рекомендаціями до обмеження споживання – це підгрупа продуктів застарілої філософії харчування, що має специфічні межі до споживання, які обумовлені: віком споживачів, станом здоров'я, періодичністю споживання тощо.

Запропонований в дослідженні економіко-екологічний підхід може бути використаний при формуванні виробничої стратегії підприємств, за умов необхідності врахування співвідношення різних типів сучасних харчових продуктів у обсязі виробництва. Забезпечити актуалізацію цього питання пропонується за рахунок удосконалення поняття продуктового портфелю.

Жодне із традиційних трактувань поняття продуктового портфелю не базується на економіко-екологічному підході. В роботі було сформульовано авторське визначення цієї складної та багатоаспектної категорії із додаванням зазначених ознак: продуктовый портфель – це набір специфічних груп товарів, послуг або брендів, які знаходяться на різних стадіях життєвого циклу, відповідають кон'юнктурі споживчого ринку та обов'язково корелюють із портфелем замовлень. Продуктовый портфель володіє динамічною структурою, яка залежить від попиту, тенденцій науково-технічного прогресу та від міжнародного та національного законодавства, у тому числі й екологічного.

В дослідженні обґрунтовано доцільність використання кластерного аналізу, як методичної основи створення моделі продуктового портфелю. Кластерний аналіз дасть можливість визначити однорідні продукти у структурі продуктового портфелю та найбільш істотні фактори, що формують ці групи.

У другому розділі «Структурно-динамічний аналіз економіко-екологічних аспектів розвитку м'ясопереробної галузі» проаналізовано тенденції розвитку сировинної бази м'ясопереробної галузі та ринку м'яса та м'ясопродуктів; вивчено процес формування структури продуктового портфелю підприємств та визначено основні фактори впливу на цей процес; створена класифікація харчових добавок у відповідності до різних типів продукції; розроблено послідовність дій оптимізації продуктового портфелю із застосуванням кластерного аналізу; обґрунтовано зміни асортименту за рахунок введення органічної продукції.

Формування структури продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі являє собою результат одночасного впливу великої кількості чинників. Серед них найбільш впливовими можна вважати: цінові фактори, платоспроможний попит, диференціацію населення за рівнем доходів, раціональні норми споживання м'яса та м'ясопродуктів, обсяги та структуру виробництва основної сировини та використання найбільш вживаних у виробництві харчових добавок. Було визначено, що найбільш впливовими факторами впливу на виробництво ковбасних виробів є: *обсяги виробництва та ціни на м'ясо птиці, свинину морожену та яловичину*.

З метою врахування основних чинників формування продуктового портфелю вітчизняних м'ясопереробних підприємств в дисертаційній роботі розглянуто основні технологічні аспекти застосування ними харчових добавок, тенденції та перспективи розвитку ринку харчових добавок за 2004-2011 роки.

За результатами аналізу розроблено класифікацію харчових добавок у відповідності із різними типами харчових продуктів та уточнено визначення цих типів харчових продуктів із залученням результатів проведених аналітичних досліджень ринків м'яса, м'ясопродуктів та харчових добавок. В роботі надано авторські визначення різних типів продуктів з врахуванням харчових добавок, які вони вміщують (табл. 2).

Створення м'ясних виробів, які відповідають сучасним вимогам, можливе тільки при раціональному використанні сировини, інгредієнтів, врахуванні сучасної концепції раціонального харчування. У зв'язку із цим виникає потреба у проектуванні продуктового портфелю підприємств галузі. В роботі розроблено послідовність дій оптимізації продуктового портфелю із застосуванням кластерного аналізу.

Таблиця 2

Характеристики та формули визначення типів продуктів

Назва продукту	Характеристика	Формула
Екопродукти, (ЕП)	можуть містити різні комбінації всіх харчових добавок (незалежно від того чи відносяться вони до класу органічних) та вироблені у відповідності з екологічним законодавством	$ЕП = \text{екосировина} + \text{екоінгредієнти} + \text{екотехнологічний процес}$
Продукти для оздоровчого харчування, (ОзП)	можуть містити таку комбінацію харчових добавок з основною сировиною без додавання специфічних інгредієнтів, що наслідком синергетичної взаємодії складових продукту є оздоровчий вплив на організм людини	$ОзП = ЕП - \text{синт. добавки та сполуки, що імітують природні} + \text{синергетичний ефект}$
Органічні продукти, (ОргП)	продукти, які можуть містити весь набір харчових добавок тільки органічного походження в кількостях нешкідливих для організму людини та основну сировину тільки органічного походження. І випускаються на основі технологічного процесу регламентованого законодавством про органічну продукцію.	Визначаються за попередньою формулою із обов'язковим виконанням обмеження, щодо органічного походження складових
Натуральні продукти, (НП)	продукти, які можуть містити весь набір харчових добавок в кількостях не шкідливих для організму людини (незалежно від того чи відносяться вони до класу органічних), за винятком синтетичних добавок та сполук, що імітують природні	$НП = ОзП - \text{органічні продукти}$
Функціональні продукти, (ФП)	продукти, які можуть містити весь набір харчових добавок в кількостях не шкідливих для організму людини (незалежно від того чи відносяться вони до класу органічних), та специфічні інгредієнти, які можуть сприятливо впливати на здоров'я людини, окрім впливу традиційних харчових речовин, що містить продукт	$ФП = \text{еко продукти} + \text{специфічні інгредієнти}$
Лікувально-профілактичні продукти, (ЛПП)	продукти, які можуть містити весь набір харчових добавок в кількостях не шкідливих для організму людини (незалежно від того чи відносяться вони до класу органічних), та	$ЛПП = ФП + \text{рекомендації лікаря}$

	вживаються на основі чітких лікарських вказівок з урахуванням конкретного захворювання, чи конкретної потреби в його профілактиці	
Збагачені продукти, (ЗП)	продукти, які можуть містити весь набір харчових добавок в кількостях не шкідливих для організму людини (незалежно від того чи відносяться вони до класу органічних), та специфічні інгредієнти, які можуть сприятливо впливати на здоров'я людини, окрім впливу традиційних харчових речовин, що містить продукт за винятком БАДів	$ЗП = ФП - БАДИ$
Біопродукти (БП)	продукти, які можуть містити весь набір харчових добавок в кількостях не шкідливих для організму людини (незалежно від того чи відносяться вони до класу органічних); з обов'язковим вмістом «умовно» корисних мікроорганізмів та пробіотиків	$БП = ЗП + \text{«умовно» корисні мікроорганізми та пробіотики}$
Продукти «застарілої філософії харчування» (ЗФХ)	продукти, які можуть містити весь набір харчових добавок в кількостях не шкідливих для організму людини (незалежно від того чи відносяться вони до класу органічних). Характерною рисою цих продуктів є те, що вони мають меншу споживчу цінність ніж інші типи продуктів	$ЗФХ = ЕП - ОзП - ФП$

Така послідовність передбачає поетапне проходження п'яти стадій: розшарування множини асортиментних позицій на окремі кластери; визначення факторів, які впливають на склад кожного кластеру; прогнозування динаміки відібраних факторів; визначення найбільш перспективних груп на основі співставлення дендрограм для сукупності проаналізованих підприємств; визначення оптимального набору асортиментних позицій та їх частки в продуктовому портфелі для максимізації прибутковості.

Запропонована методика дозволяє розв'язати відразу дві важливі проблеми: розшарування множини асортиментних позицій на окремі однорідні групи; виявлення найбільш значущих факторів впливу зовнішнього середовища, з послідовним визначенням факторних ваг.

При виконанні аналітичної частини дослідження розглянута діяльність підприємств м'ясопереробної галузі: ТОВ «Укрпродпереробка», ТОВ «Продсервіс» та ТОВ «Центрос».

Графічні інтерпретації розшарування на кластери структури продуктового портфелю ТОВ «Укрпродпереробка» та диференціація по роках, які побудовані за допомогою програмного забезпечення SYSTAT представлені в полярній системі координат на рис. 1. Отримані форми дендритів свідчать про існування в періоді 2006-2011 рр. чотирьох кластерів із наростанням диференціації структури.

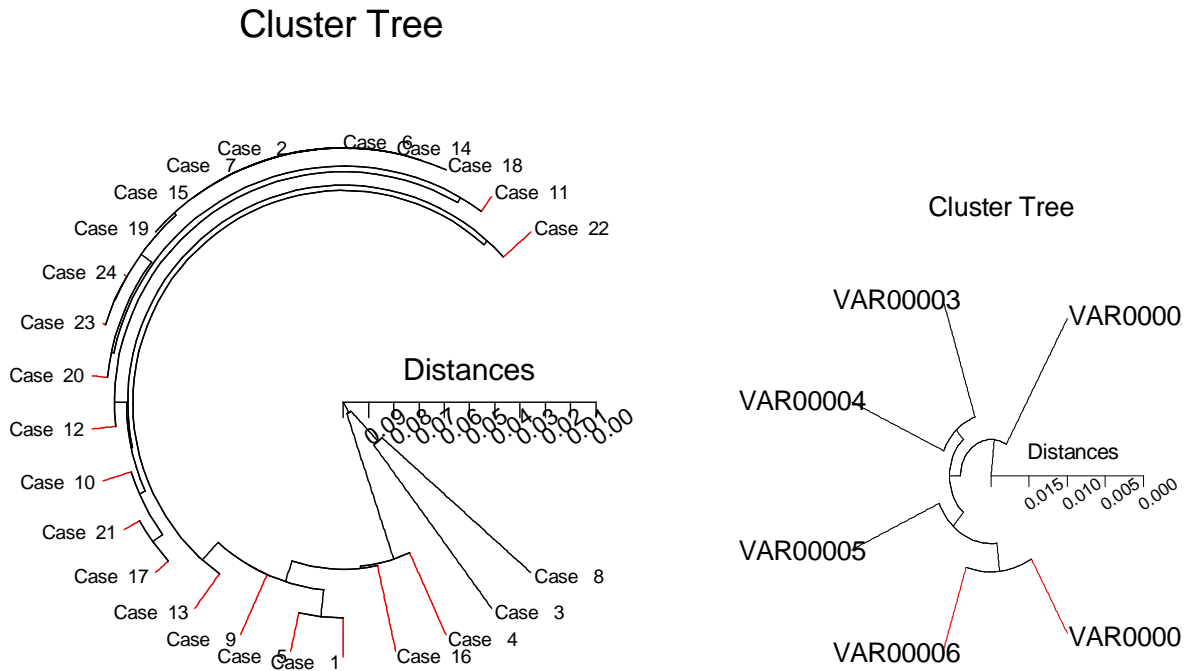


Рис.1 Дендрограма структури продуктового портфелю та дендрограма річних кластерів продуктового портфелю ТОВ «Укрпродпереробка» у 2005-2010 рр. у полярній системі координат

Аналогічні розрахунки проведено для підприємств ТОВ «Продсервіс» та ТОВ «Центрос». Порівнюючи дендрограми по трьох досліджуваних підприємствах, зроблено висновок про схожість структур асортиментних портфелів ТОВ «Продсервіс» та ТОВ «Центрос». Підприємство «Укрпродпереробка» має специфічну форму дендриту, яка вказує на те, що навіть незначні за часткою асортиментні позиції роблять значний внесок у формування існуючої структури і при цьому вона абсолютно відрізняється від аналогічних підприємств. Одержані результати дозволили обґрунтувати зміни структури асортименту за рахунок введення органічної продукції.

Стабільні та схожі структури продуктивних портфелів ТОВ «Продсервіс» та ТОВ «Центрос» вказують на меншу імовірність їх деформації в наслідок проведення кардинальних заходів. Враховуючи тенденційний та нестабільний характер попиту на органічну продукцію, її високу ціну та обмеженість органічної сировини, а також законодавчу недосконалість в органічному виробництві та відповідні складності сертифікації підприємства, рекомендовано змінювати продуктивний портфель за рахунок органічної продукції великим підприємствам, які мають відповідний виробничий, фінансовий та ринковий потенціал.

Альтернативним напрямом може бути створення малих підприємств, орієнтованих лише на виробництво органічної продукції. Для середніх підприємств подібні заходи несуть велику ринкову та фінансову загрозу.

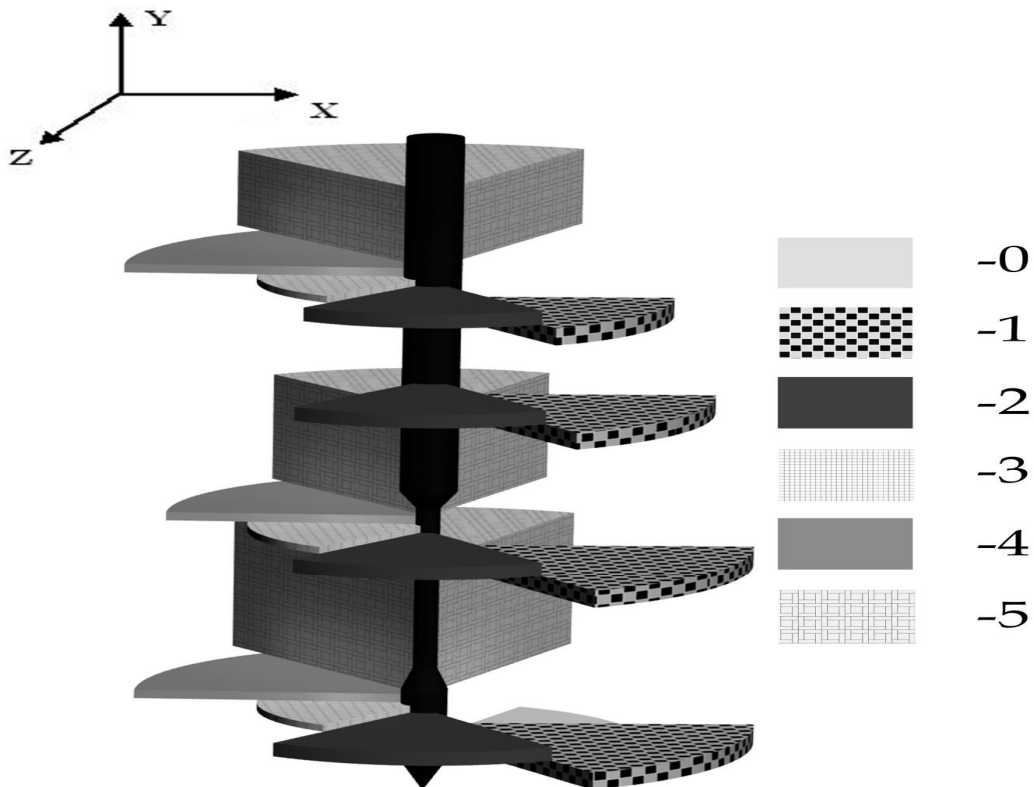
Проведена кластеризація дозволила визначити ті асортиментні позиції, які можуть слугувати «точками втручання» в структуру продуктового портфелю досліджуваних підприємств. Подібні зміни у продуктивному портфелі обґрунтовані подальшим кластерним аналізом, який є одним із етапів фази аналізу відповідності існуючого портфелю підприємства вимогам ринку, і проводиться за спеціальним алгоритмом, включеним у еволюційну модель формування структури продуктового портфелю.

У третьому розділі «Економіко-екологічні особливості моделювання продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі» запропоновано еволюційну модель формування структури продуктового портфелю; визначено зміст основних фаз та етапів еволюційної моделі формування структури продуктового портфелю, їх послідовність

та взаємообумовленість; побудовано алгоритми формування структури продуктового портфелю з урахуванням циклічних перетворень фаз його еволюційного розвитку та оптимізації структури продуктового портфелю із застосуванням кластерного аналізу; узагальнено шляхи практичної реалізації запропонованої методики моделювання структури продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі; проведено ідентифікацію продуктових портфелів різних підприємств м'ясопереробної галузі за формою їх дендритів.

Логічним продовженням проведеного теоретичного та аналітичного досліджень є створення еволюційної моделі формування структури продуктового портфелю. Її можна представити у вигляді просторово-циклічної конструкції (рис.2).

В результаті проведених досліджень та модельних побудов в роботі визначено зміст основних фаз та етапів еволюційної моделі формування структури продуктового портфелю, їх послідовність та взаємообумовленість, а також виконано побудову алгоритму їх реалізації з врахуванням точок втручання та пов'язаною з цим циклічністю, а саме: алгоритму формування структури продуктового портфелю з урахуванням циклічних перетворень фаз його еволюційного розвитку. Враховуючи потенціал кластерного аналізу, інтегровано алгоритм формування структури продуктового портфелю з урахуванням циклічних перетворень фаз його еволюційного розвитку в алгоритм оптимізації структури продуктового портфелю з застосуванням кластерного аналізу.



0 - Фаза планування продуктового портфелю підприємства;

1- Фаза аналізу відповідності існуючого портфелю підприємства вимогам ринку;

2 - Фаза визначення можливості адаптації існуючого продуктового портфелю підприємства до умов зовнішнього середовища;

3 - Фаза реструктуризації (формування нової структури) існуючого продуктового портфелю;

4 - Фаза контролю змін та вихід на ринок з вдосконалим продуктивним портфелем;

5 - Експлуатаційно-результуюча фаза;

Y – зміни в часі;

X, Z – площина, в якій відбуваються зміни конфігурацій фаз в залежності від охоплення фазою внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства

Рис. 2 Залежність формування обсягу, складу, структури продуктового портфелю підприємства від детермінованих та індетермінованих факторів

Для обґрунтування структурної перебудови продуктового портфелю обраних підприємств проведено багатомірну статичну кластеризацію продуктивних портфелів за факторами: частки певної асортиментної групи в обсязі виготовленої продукції та у чистому доході. Побудовані дендрити у полярній та прямокутній системі координат для ТОВ «Продсервіс» представлені на рис.3.

З метою оптимізації структури продуктового портфелю, з урахуванням обґрунтованої в попередніх розділах його економіко-екологічної складової, досліджуваним підприємствам запропоновано відповідні зміни в цій структурі. Так, до асортименту варено-копчених та напівкопчених ковбас ТОВ «Продсервіс» та ТОВ «Центрос» додано органічні ковбаси «Ковбаска кабанчик» та «Ковбаса мисливська» відповідно. В дослідженні виконана кластеризація модернізованих портфелів ТОВ «Продсервіс» та ТОВ «Центрос». Результати для ТОВ «Продсервіс» представлені на рис. 4.

Після порівняння складу кластерів продуктового ТОВ «Продсервіс» до та після реструктуризації (табл. 3), можна зробити висновок про доцільність практичного застосування підходу до формування структури продуктового портфелю з урахуванням циклічних перетворень фаз його еволюційного розвитку, як складової алгоритму оптимізації структури продуктового портфелю із застосуванням кластерного аналізу у діяльності досліджуваного підприємства.

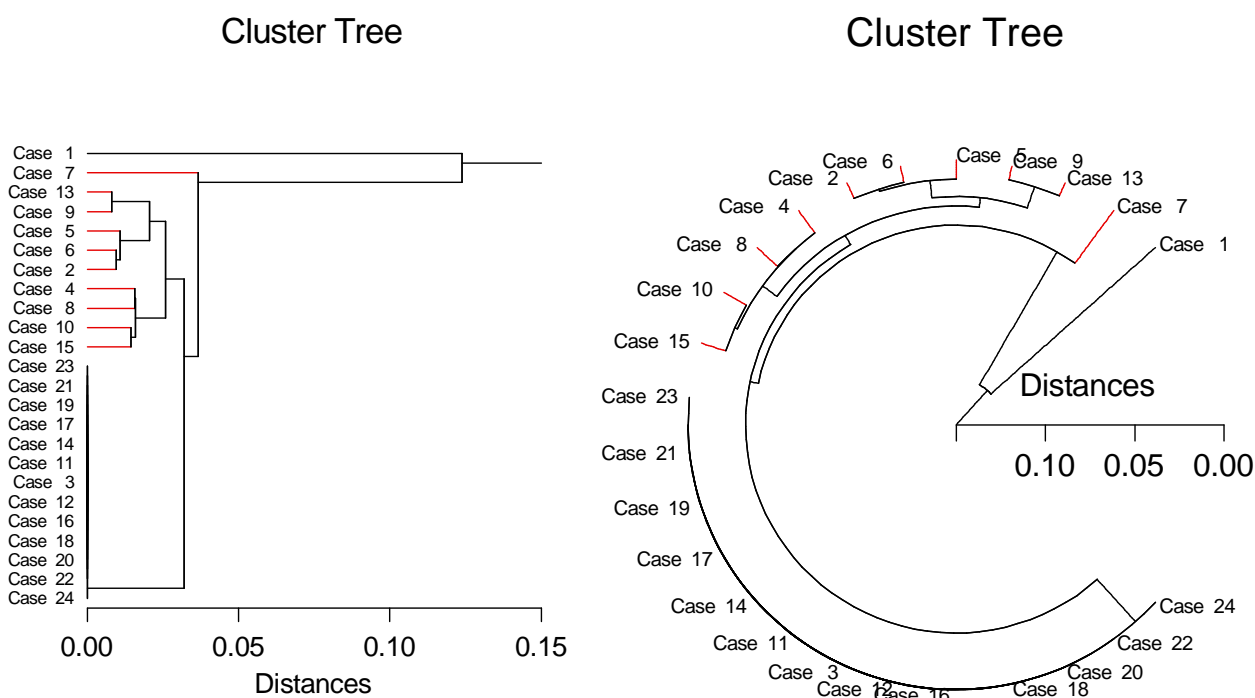


Рис. 3 Дендрограми структури продуктового портфелю ТОВ «Продсервіс» у 2011 р. до модернізації

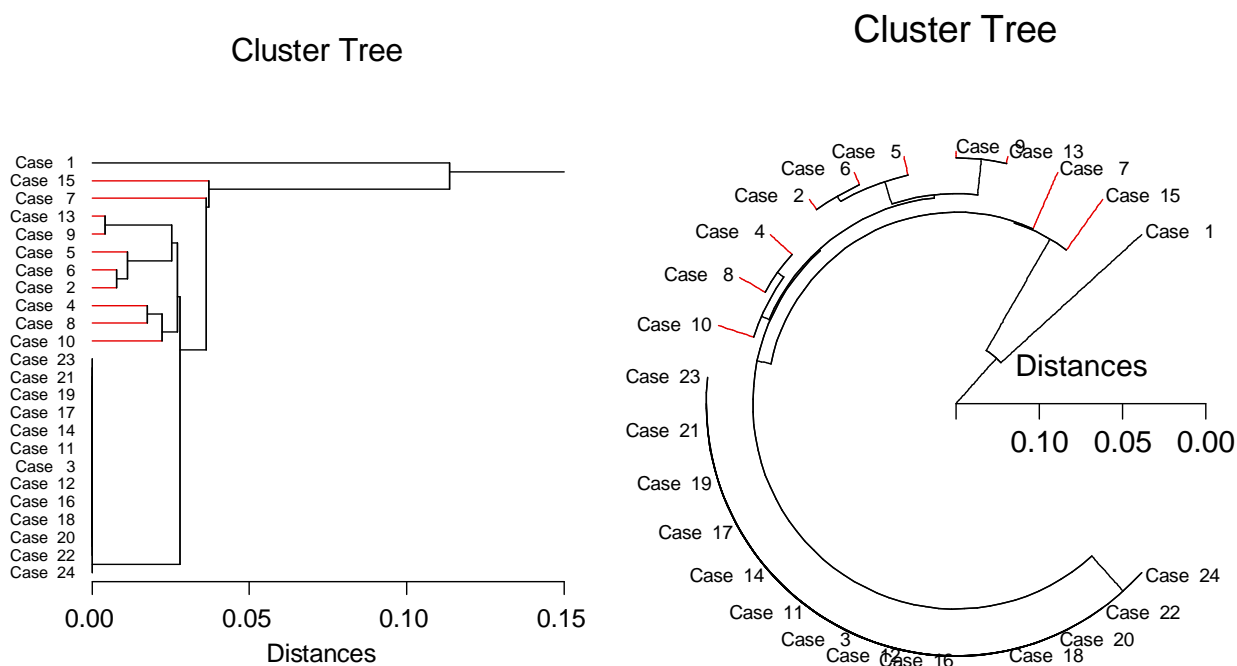


Рис. 4 Дендрограми структури продуктового портфелю ТОВ «Продсервіс» після модернізації

Таблиця 3

Порівняння складу кластерів продуктового портфелю ТОВ «Продсервіс» до та після модернізації

До модернізації			Після модернізації			Зміна складу кластерів	Відхилення
Вміст комірки	Вміст суміжної комірки	Накопичена відстані	Вміст комірки	Вміст суміжної комірки	Накопичена відстані		
Case 11	Case 3	0.000	Case 11	Case 3	0.000	-	0
Case 12	Case 11	0.000	Case 12	Case 11	0.000	-	0
Case 14	Case 12	0.000	Case 14	Case 12	0.000	-	0
Case 16	Case 14	0.000	Case 16	Case 14	0.000	-	0
Case 17	Case 16	0.000	Case 17	Case 16	0.000	-	0
Case 18	Case 17	0.000	Case 18	Case 17	0.000	-	0
Case 19	Case 18	0.000	Case 19	Case 18	0.000	-	0
Case 20	Case 19	0.000	Case 20	Case 19	0.000	-	0
Case 21	Case 20	0.000	Case 21	Case 20	0.000	-	0
Case 22	Case 21	0.000	Case 22	Case 21	0.000	-	0
Case 23	Case 22	0.000	Case 23	Case 22	0.000	-	0
Case 24	Case 23	0.000	Case 24	Case 23	0.000	-	0
Case 13	Case 9	0.008	Case 13	Case 9	0.004	-	-0.004
Case 6	Case 2	0.010	Case 6	Case 2	0.008	-	-0.002
Case 5	Case 6	0.011	Case 5	Case 6	0.011	-	0
Case 15	Case 10	0.014	Case 8	Case 4	0.018	+	0.004
Case 8	Case 4	0.016	Case 8	Case 10	0.022	+	0.006
Case 8	Case 15	0.016	Case 13	Case 5	0.025	+	0.009
Case 13	Case 5	0.021	Case 13	Case 8	0.027	+	0.006
Case 13	Case 8	0.026	Case 24	Case 13	0.028	+	0.002
Case 24	Case 13	0.032	Case 24	Case 7	0.036	+	0.004
Case 24	Case 7	0.037	Case 24	Case 15	0.037	+	0
Case 24	Case 1	0.124	Case 24	Case 1	0.114	-	-0.01

Для ТОВ «Центрос» процедура виконувалась аналогічно.

Таблиця 3 підтверджує висновки про те, що модернізація портфелю за рахунок введення навіть незначної частки органічної продукції зменшує варіацію портфелю (дисперсію), а отже ризик для кожного із підприємств.

Порівняння структури продуктових портфелів досліджуваних підприємств до та після модернізації дає можливість зробити висновок про загальну тенденцію до зростання рівня однорідності структур, але форми дендритів для них є унікальними і суттєво відрізняються. Отже можна стверджувати, що запропоновані в роботі підходи дозволили виявити можливість проведення ідентифікації продуктових портфелів різних підприємств м'ясопереробної галузі, а форми одержаних дендритів є унікальними для кожного досліджуваного підприємства.

У результаті проведених досліджень встановлено, що найбільш істотною економіко-екологічною особливістю формування структури продуктового портфелю підприємств є не стільки вплив купівельної спроможності населення, скільки інші фактори. В цьому контексті традиції та звички у харчуванні та рівень обізнаності населення є структуроутворюючими факторами при формуванні продуктового портфелю підприємств та наступної його модернізації. Зважаючи на це, запроєктована частка органічної продукції у продуктовому портфелі не може бути константою, а специфіка каналів реалізації цієї продукції та попиту населення не дає можливості точно запланувати її величину.

У разі, якщо зазначені особливості формування структури продуктового портфелю підприємств стануть елементами екологічного виховання нації, стане можливим збільшення обсягів прогнозованої частки виробництва органічної продукції у продуктових портфелях як м'ясопереробних підприємств, так і інших підприємств харчової промисловості.

ВИСНОВКИ

Отримані в ході дослідження результати дозволяють вирішити актуальне наукове завдання щодо вдосконалення існуючих підходів до аналізу економіко-екологічної складової виробництва продуктів харчування, моделювання структури продуктового портфелю вітчизняних м'ясопереробних підприємств та вивчення перспектив і можливостей модернізації цієї структури.

Результати проведеного дисертаційного дослідження дають змогу зробити наступні висновки:

1. За результатами дослідження встановлено існування невідповідності частини сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, які виробляються в Україні світовим стандартам якості та безпеки, що призводить до зменшення експортного потенціалу країни, зниження рівня життя населення. До таких напрямків віднесено розвиток виробництва органічних продуктів як ланки, яка може забезпечити гармонічну взаємодію людини, суспільства і природи. Для забезпечення успішності реалізації цього напрямку зроблено акцент на необхідності створення відповідної законодавчої бази, що повинна забезпечити розвиток технологій виробництва органічних продуктів; національної системи сертифікації органічних продуктів; стимулювання відкриття національної мережі спеціалізованих магазинів, активізувати проведення просвітницької роботи зі споживачами щодо переваг органічних продуктів.

2. Встановлено необхідність певного адаптивного періоду та відповідних методик при переході до органічного виробництва харчових продуктів, які повинні базуватись на всебічному комплексному аналізі існуючого стану виробництва із врахуванням сучасних тенденцій оздоровчого харчування. Такий висновок зроблений за результатами аналізу існуючих традиційних підходів у виробництві харчових продуктів, визначеній проблемі високої собівартості органічної продукції, високих цін та обмеженості доступу до неї широких верств населення.

3. Економіко-екологічний підхід, запропонований в дослідженні, може бути використаний при формуванні виробничої стратегії підприємств, за умов необхідності врахування співвідношення різних класів сучасних харчових продуктів в структурі виробництва. Застосування цього підходу можливе лише за умов певних зрушень при трактуванні поняття «продуктовий портфель». В роботі продуктовий портфель розглядається

як певний набір специфічних груп продуктів, на формування і результативність яких впливає система детермінованих та не детермінованих факторів, а його структура являє собою не набір окремих продуктів, а складні багатомірні групи, певним чином пов'язані між собою.

4. Дієвість запропонованих методичних підходів до моделювання продуктового портфелю визначена на основі принципу структурно-функціональної відповідності моделі та об'єкта моделювання. Відзначено необхідність розробки адекватних економіко-екологічних моделей, здатних враховувати при формуванні структури продуктового портфелю економіко-екологічні складові.

5. Динамічний аналіз основних показників тваринництва, проведений за 2004 -2011 роки засвідчив стійкі тенденції до зниження більшості показників. Так, на фоні стрімкого скорочення поголів'я ВРХ, відбуваються структурні зміни в тваринництві за рахунок збільшення поголів'я свиней та птиці. Такі висновки підтверджуються проведеними відповідними модельними побудовами, які з високим рівнем точності підтверджують, що за умов збереження існуючих тенденцій у середньостроковій перспективі слід очікувати значного скорочення виробництва яловичини та свинини мороженої та зростання виробництва м'яса птиці охолодженого.

6. Тенденції виробництва м'ясопродуктів в Україні за 2004 – 2011 роки нестабільні, що зумовило нестабільність у структурі виробництва основних груп м'ясопродуктів. Результатом цього аналізу стало встановлення тенденції до скорочення виробництва ковбасної продукції у майбутньому на фоні стрімкого зростання цін на продукцію м'ясопереробних підприємств. Результатом аналізу ринку м'яса та м'ясопродуктів стало визначення найбільш істотних факторів скорочення виробництва ковбасних виробів та змін у структурі асортиментних груп.

7. Визначено фактори формування структури продуктового портфелю м'ясопереробної галузі в цілому та окремих підприємств. Серед них найбільш важливими можна вважати цінові фактори, платоспроможний попит, диференціацію населення за рівнем доходів, раціональні норми споживання м'яса та м'ясопродуктів, обсяги та структуру виробництва основної сировини та використання найбільш вживаних у виробництві харчових добавок. Оцінено результат впливу цих факторів на обсяги виробництва ковбасних виробів в Україні у 2004-2011 рр. Кількісним результатом оцінки їх впливу є визначення найбільш важливих (ціни на м'ясо птиці, свинину морожену та яловичину та обсяги виробництва птиці, свинини і яловичини).

8. Виявлені тенденції ринків ковбасних виробів та харчових інгредієнтів для м'ясопереробної промисловості знаходяться у певному протиріччі: ринок харчових добавок стабільно розвивається при наявності негативних тенденцій на ринку м'ясної сировини та ковбасних виробів, що викликано сучасними технологіями, побудованими на вдосконаленні традиційних виробництв.

9. В роботі вивчено основні види харчових добавок, сфери та умови їх застосування, формування потреб галузі у них для більш якісного обґрунтування класифікації різних типів продуктів харчування у відповідності із походженням використовуваних харчових добавок, що дозволило уточнити вимоги та зміст до понять екопродукти, продукти застарілої філософії харчування, баластні, імітаційні продукти та інші продукти зі спеціальними рекомендаціями до обмеження споживання, органічні, функціональні, лікувально-профілактичні, збагачені, біопродукти та натуральні продукти.

10. Запропоновано спосіб проектування продуктового портфелю вітчизняних м'ясопереробних підприємств на основі застосування одного із методів багатомірного моделювання – кластерного аналізу для врахування зміни структури як результату впливу різних чинників. Результатом застосування цього методу став авторській підхід до оптимізації продуктового портфелю.

11. Технологія оптимізації портфелю апробована на підприємствах м'ясопереробної галузі. Результатом порівняння дендрограм трьох досліджуваних підприємств став висновок щодо схожості структур асортиментних портфелів для ТОВ «Продсервіс» та ТОВ «Центрос». Підприємство «Укрпродпереробка» (Солом'янський МПЗ) має специфічну форму дендриту.

12. Процес модернізації продуктового портфелю більше еволюційний ніж революційний. У створеній еволюційній моделі визначені зміст основних фаз та етапи формування структури продуктового портфелю, їх послідовність та взаємообумовленість, побудовано алгоритми її реалізації з врахуванням точок втручання та пов'язаною із цим циклічністю. Методичні підходи до моделювання продуктового портфелю мають циклічну просторову структуру, яка найбільш вдало передає еволюційний зміст процесу формування продуктового портфелю. В роботі діагностовано специфічні точки контролю та втручання.

13. Алгоритм оптимізації структури продуктового портфелю (технологія оптимізації портфелю) із застосуванням кластерного аналізу складено на основі інтеграції в нього алгоритму формування структури продуктового портфелю з урахуванням циклічних перетворень фаз його еволюційного розвитку. Порівняння структур продуктивних портфелів досліджуваних підприємств до та після модернізації свідчить про загальну тенденцію до зростання рівня однорідності структур за рахунок зменшення варіації, проте форми дендритів для кожного підприємства є унікальними.

14. Встановлено, що найбільш істотною економіко-екологічною особливістю формування структури продуктового портфелю підприємств є не стільки вплив купівельної спроможності населення, скільки традиції та звички у харчуванні, рівень обізнаності населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях:

1. Тіхонова Н. О. Назад в майбутнє / Н. О. Тіхонова, О. І. Драган // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій – К. : НУХТ. – 2010. – №32 – с. 138 - 140 (0,32 д.а. особисто автору належить 0,16 д.а.).

2. Тіхонова Н. О. Економіко - екологічні аспекти сучасної теорії та практики управління / Н. О. Тіхонова // Зб. наук. праць: проблеми підвищення ефективності інфраструктури: – К. : НАУ. – 2011. – №29 – с.154 – 159 (0,32 д.а.).

3. Тіхонова Н. О. Роль харчових добавок та їх сприйняття споживачами / Н. О. Тіхонова // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій – К. : НУХТ. – 2011. – №39 –с.153 - 156 (0,36 д.а.).

4. Тіхонова Н. О. Основні тенденції ринку м'яса та м'ясопродуктів України / Н. О. Тіхонова // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій – К. : НУХТ. – 2011. – №37, 38 – с.287 - 293 (0,5д.а.).

5. Тіхонова Н. О. Використання кластерного аналізу для проектування продуктивних портфелів м'ясопереробних підприємств / Н. О. Тіхонова // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій – К. : НУХТ. – 2012. – №43 – с.167 - 173 (0,4 д.а.).

6. Тіхонова Н. О. Економіко – екологічні особливості моделювання продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі / Н. О. Тіхонова // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій – К. : НУХТ. – 2012. – №44, – с.181-185 (0,4 д.а.).

Публікації в інших виданнях:

7. Тіхонова Н. О. Управління розвитком кадрового потенціалу. / Н. О. Тіхонова // Проблеми економіки підприємств в умовах сталого розвитку: Матеріали III Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 15-16 березня 2007): Тези доп.: - К. : НУХТ. - 2007. - с. 43 (0,08 д.а.).

8. Тіхонова Н. О. Управління розвитком кадрового потенціалу. / Н. О. Тіхонова // Науковий журнал: Харчова промисловість –К. : НУХТ. – 2008. -№ 7 – с. 180 (0,4 д.а.).

9. Тіхонова Н. О. Теоретичні аспекти виникнення проблем сучасного менеджменту підприємств / Н. О. Тіхонова // Сучасні проблеми менеджменту: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 22-23 жовтня 2009): Том 2 - Тези доп.: - К. : НАУ. – 2009. - с.100 (0,09 д.а.).

10. Тіхонова Н. О. Економіка «за» чи «проти» екології? / Н. О. Тіхонова // Проблеми економіки підприємств в сучасних умовах: Матеріали VI Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 13-14 травня 2010): Частина 2 - Тези доп.: - К. : НУХТ. – 2010. – с.37. (0,08 д.а.).

11. Тіхонова Н. О. «Вирощування» екологічно свідомого споживача / Н. О. Тіхонова // Матеріали всеукраїнської конференції з питань безпеки харчування (Київ, 27-29 березня 2010): Тези доп.: - К. : НТУУ КПІ. – 2010. – с.143 (0,18 д.а.).
12. Тіхонова Н. О. Типи взаємозв'язків у виробничих функціях / Н. О. Тіхонова, Г. О. Кундєєва // Зб. матеріалів 76 наук.-практ. конференції молодих учених, аспірантів та студентів “ Наукові здобутки молоді — вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті ” (Київ, 12-13 квітня 2010): Частина I - Тези доп.: - К. : НУХТ. - 2010. – с. 41 (0,08 д.а. особисто автору належить 0,04 д.а.).
13. Тіхонова Н. О. The main factors, which influence on the life of person, when the product is manufactured / Н. О. Тіхонова // Зб. матеріалів 76 наук.-практ. конференції молодих учених, аспірантів та студентів “ Наукові здобутки молоді — вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті ” (Київ, 12-13 квітня 2010): Частина I - Тези доп.: - К. : НУХТ. - 2010. – с. 103 (0,08 д.а.).
14. Тіхонова Н. О. Переваги органічних продуктів / Н. О. Тіхонова // Зб. матеріалів 77 наук.-практ. конференції молодих учених, аспірантів та студентів “Наукові здобутки молоді — вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті” (Київ, 11-12 квітня 2011): Тези доп.: - К. : НУХТ. – 2011. – с. 163 (0,08 д.а.).
15. Тіхонова Н. О. Історія розвитку українського ринку м'яса / Н. О. Тіхонова // Проблеми економіки підприємств в сучасних умовах: Матеріали VII Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 19-21 травня 2011): Тези доп.: - К. : НУХТ. – 2011. –с. 288 (0,09 д.а.).
16. Тіхонова Н. О. Світовий досвід розвитку зеленого бізнесу / Н. О. Тіхонова // Зелений бізнес: життя заради майбутнього: Матеріали I Міжнародної наук.-практ. конференції молодих учених (Київ, 7-8 квітня 2011): Тези доп.: - К. : КНУ ім. Т. Шевченка. – 2011. – с.281 (0,09 д.а.).
17. Тіхонова Н. О. Потенційний ринок органічної продукції України / Н. О. Тіхонова // Управління сучасним підприємством: Матеріали VIII Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 22-23 березня 2012): Тези доп.: - К. : НУХТ. – 2012. - с.49 (0,13 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Тіхонова Наталія Олександрівна Економіко-екологічні особливості формування продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет харчових технологій Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Київ, 2013.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню формування продуктового портфелю підприємств м'ясопереробної галузі.

У роботі узагальнено теоретичні підходи до визначення таких понять, як: продуктивний портфель, органічне виробництво, органічна продукція, харчові добавки та оздоровче харчування. Удосконалено класифікацію типів сучасних харчових продуктів та запропоновано авторські визначення різних типів сучасних харчових продуктів, у тому числі і на основі можливості використання тих чи інших харчових добавок. Визначено ключові фактори впливу на формування продуктового портфелю.

Досліджено сучасний стан ринку м'яса та м'ясопродуктів України. Розроблено послідовність дій оптимізації продуктового портфелю із застосуванням кластерного аналізу та обґрунтовано доцільність зміни структури асортименту за рахунок введення органічної продукції.

Запропоновано створення еволюційної моделі формування структури продуктового портфелю та побудовано алгоритми формування структури продуктового портфелю з урахуванням циклічних перетворень фаз його еволюційного розвитку та оптимізації структури продуктового портфелю з застосуванням кластерного аналізу. Проведено ідентифікацію продуктивних портфелів різних підприємств м'ясопереробної галузі за формою їх дендритів.

Ключові слова: економіко-екологічні особливості, продуктовий портфель, органічне виробництво, органічні продукти, харчові добавки, оздоровче харчування, еко-продукти, натуральні продукти, функціональні продукти, кластерний аналіз, структура асортименту, еволюційна модель, дендрити, формування структури продуктового портфелю.

АННОТАЦІЯ

Тихонова Наталия Александровна **Экономико-экологические особенности формирования продуктового портфеля предприятий мясоперерабатывающей отрасли – На правах рукописи.**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет пищевых технологий Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины, Киев, 2013.

Диссертационная работа посвящена исследованию формирования структур продуктовых портфелей предприятий мясоперерабатывающей отрасли.

В работе обобщены теоретические подходы к определению таких понятий, как продуктовый портфель, органическое производство, органическая продукция, пищевые добавки и оздоровительное питание. Установлена необходимость определенного адаптивного периода и соответствующих методик при переходе к органическому производству пищевых продуктов, которые должны базироваться на всестороннем комплексном анализе существующего состояния производства с учетом современных тенденций оздоровительного питания.

Усовершенствованна классификация типов современных пищевых продуктов и предложены авторские определения разных типов современных пищевых продуктов, в том числе и на основе возможности использования тех или иных пищевых добавок.

Определены ключевые факторы влияния на формирование продуктового портфеля. Отмечена необходимость разработки адекватных эколого-экономических моделей, способных учитывать при формировании структуры продуктового портфеля эколого-экономические составляющие.

Исследовано современное состояние рынка мяса и мясопродуктов Украины. Динамический анализ основных показателей животноводства, за 2004 -2011 годы показал устойчивые тенденции к снижению большинства показателей. На фоне стремительного сокращения поголовья КРС, происходят структурные изменения в животноводстве за счет увеличения поголовья свиней и птицы. Такие выводы подтверждаются проведенными соответствующими модельными построениями, которые с высокой степенью точности подтверждают, что при сохранении существующих тенденций в среднесрочной перспективе следует ожидать значительного сокращения производства говядины и свинины мороженой и рост производства мяса птицы охлажденного. Результатом этого анализа стало выявление тенденции к сокращению производства колбасной продукции в будущем на фоне стремительного роста цен на продукцию мясоперерабатывающих предприятий.

Выявленные тенденции рынков колбасных изделий и пищевых ингредиентов для мясоперерабатывающей промышленности находятся в определенном противоречии: рынок пищевых добавок стабильно развивается при наличии негативных тенденций на рынке мясного сырья и колбасных изделий, что вызвано современными технологиями, построенными на совершенствовании традиционных производств.

Разработана последовательность действий оптимизации продуктового портфеля с использованием кластерного анализа и обоснована целесообразность изменения структуры ассортимента за счет введения органической продукции, которая апробирована на предприятиях мясоперерабатывающей отрасли.

Предложено создание эволюционной модели формирования структуры продуктового портфеля. В созданной эволюционной модели определены содержание основных фаз и этапов формирования структуры продуктового портфеля, их последовательность и взаимообусловленность, построены алгоритмы ее реализации с учетом точек вмешательства и связанной с этим цикличностью.

Проведена идентификация продуктовых портфелей разных предприятий мясоперерабатывающей отрасли на основе формы их дендритов.

Установлено, что наиболее существенной экономико-экологической особенностью формирования структуры продуктового портфеля предприятий является не столько влияние покупательской способности населения, сколько традиции и привычки в питании, а также уровень осведомленности населения.

Ключевые слова: экономико-экологические особенности, продуктовый портфель, органическое производство, органические продукты, пищевые добавки, оздоровительное питание, эко-продукты, натуральные продукты, функциональные продукты, кластерный анализ, структура ассортимента, эволюционная модель, дендриты, формирование структуры продуктового портфеля.

ABSTRACT

Tikhonova Nataliia Oleksandrivna - Economic and ecological features that form the product portfolio of the meat processing industry. - On the manuscript.

Thesis on the receipt of scientific degree of candidate of economic sciences by speciality 08.00.04 – economy and management enterprises (by the types of economic activity). – the National university of food technologies of Ministry education and science, youth and sports of Ukraine, Kyiv, 2013.

Thesis deals with forming of the product portfolio of the meat processing industry.

Theoretical approaches to the definition of concepts such as organic production, organic products, food supplements and health food, are summarized. Classification of types of modern food staff is improved and authors terms of different types of modern food staffs, are offered, including those based on the possibility of using different food supplements. The key factors that influence on the formation of the product portfolio, are defined.

The modern state of the market of meat and meat products in Ukraine, is investigated. The sequence of actions to optimize product portfolio using cluster analysis and expediency of changing the structure by introducing a range of organic products, is worked out.

Creation of evolutionary models of the product portfolio structure, is offered and the algorithm of structure of product portfolio forming, is built, including cyclic changes of phases evolution and structure optimization of the product portfolio using cluster analysis. The identification of the product portfolios of different meat processing manufactures in the form of dendrites, is conducted.

Key words: economic and ecological features, product portfolio, organic producer, organic products, food supplements, health food, eco-products, organic foods, functional foods, cluster analysis, the structure of the range, evolutionary model, dendrites, forming the structure of the product portfolio.